

Хомініч М.С.

Сумський національний аграрний університет

ВІДЗИВ ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ЗАСІБ ЗАХИСТУ ВІДПОВІДАЧА У ЗЕМЕЛЬНО-МАЙНОВИХ СПОРАХ, ПІДСУДНИХ СУДАМ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

У статті здійснено дослідження підстав заявлення позову у земельно-майнових спорах та його змістовно-правової суті. При цьому, автором проведена характеристика двох первісних процесуальних документів у будь-якому земельно-майновому спорі, а саме – позову та відзиву, процес обміну якими детально регламентований цивільним процесуальним законодавством. Автором обґрунтовано, що позов та відзив можна віднести до категорії змагально-процесуальних паперів, які слугують відправною точкою у доказовому процесі для кожної із сторін. Доведено, що земельно-майнові спори не виникають безпідставно, оскільки завжди пов'язані з невиконанням однією або іншою стороною певних обов'язків.

У роботі звернуто увагу на те, що саме лише звернення особи з позовом до суду не означає обов'язкового задоволення її позовних вимог, оскільки позивач може невірно тлумачити як природу спірних правовідносин чи положень відповідного договору, так і норми права та невірно інтерпретувати висновки судової правозастосовчої практики та певні правові позиції, напрацьовані судами у подібних правовідносинах. Відповідач же, з метою захисту від заявленого до нього позову у своєму відзиві має право піддати правовій критиці як поведінку самого позивача у спірних правовідносинах, так і його правову позицію, обґрунтувавши в той же час законність своїх дій.

Автор звертає увагу на тому, що відсутність відзиву на позов не означає автоматичну згоду відповідача з пред'явленими до нього позовними вимогами та в свою чергу не може слугувати процесуальним фактом визнання позовних вимог частково або у повному обсязі. Незалежно від того, чи скористався відповідач своїм процесуальним правом на подання відзиву на позов, суд повинен обов'язково дослідити наведені у позові обставини, надані позивачем докази, визначити наявність спірних фактів та обставин та відділити їх від тих, в яких спір відсутній.

У статті детально проаналізовано нормативні вимоги до змісту позовної заяви у земельно-майновому спорі та розкрито можливості відповідача щодо викладення змісту відзиву на позов в контексті захисту від пред'явленого позову.

Ключові слова: цивільне судочинство, правозастосовча практика, докази, позов, позивач, змагальні папери, доказування.

Постановка проблеми. Земельно-майнові спори незалежно від їх конкретного предмету є однією із найскладніших категорій справ, які розглядаються з року в рік судами загальної юрисдикції. Саме з цих підстав обмін змагальними паперами, в якому відповідач вчиняє активні процесуальні дії, є важливим для правильного визначення всіх спірних моментів та дійсним обставин справи, їх природи виникнення юридичної кваліфікації таких земельних відносин, наявності судової правозастосовчої практики, зокрема тих правових позицій, які відносяться до тлумачення чи інтерпретації тих чи інших норм права чи договору, на які посилається кожна із сторін такого спору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Законодавець, намагаючись покращити процес підготовки справ до судового розгляду та з метою придання такому провадженню нового імпульсу за рахунок постійних змін, доповнень та уточнень норм Цивільного процесуального кодексу України, так і не спромігся віднайти той баланс між «процесом змагальних паперів» та процесуальним інститутом урегулювання спору за участю судді. Саме з цих підстав науковці про-являють посилену увагу цим питанням у своїх працях правової спрямованості, досліджуючи та аналізуючи вказану проблематику як з точки зору теорії цивільного процесуального права, так і судової правозастосовчої практики. Прикладом

таких досліджень були роботи В. І. Тертишнікова (2011), Д. М. Шадури (2014), М. М. Ясинка (2018, 2022), М. М. Шаповала (2019), Ю. Ю. Цал-Цалко (2020), В. П. Феннича (2021), І. О. Кравченка (2023), Г. П. Тимченка (2023). Однак, допоки не сформовано концепцію спрямованості судової гілки влади на першочергове досягнення компромісу між сторонами спору та не відображено її у процесуально-правовому взаємозв'язку між процесом змагальних паперів і інститутом врегулювання спору за участі судді, при вирішенні земельно-майнових спорів обмін заявами по суті справи залишається єдиним процесуальним засобом захисту як прав позивача, так і прав відповідача, а тому потребує подальших наукових пошуків і досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження основних процесуальних особливостей відзиву на позов, через призму засобів захисту відповідача у земельно-майнових спорах, які підсудні судам загальної юрисдикції.

Виклад основного матеріалу. В дослідженні питання захисту порушених, невизнаних чи оспорюваних прав та охоронюваних законом інтересів у сфері земельно-майнових спорів часто акцентується увага на процесуальних можливостях захисту лише позивача, оскільки у теорії процесуального права превалує думка про те, що особа скоріш за все не буде звертатись із безпідставним позовом про врегулювання земельно-майнового спору.

Безумовно, у більшості випадків так і є, оскільки будь-який майнових спір вимагає від позивача значних витрат не лише часу на підготовку процесуальних документів, але і коштів, необхідних для сплати судових витрат. Однак, іноді позивач, подаючи позов, може добросовісно помилятися у правильному визначенні предмета спору, необгрунтовано збільшити свої позовні вимоги або інтерпретувати правові норми, що регламентують спірні відносини, ті чи інші факти та обставини в іншому, вигідному лише для нього ракурсі, без урахування існуючої судової правозастосовчої практики Верховного Суду, або ж неправильного її тлумачення. В цьому зв'язку, захист від безпідставного позову покладається як на суд, який повинен ухвалити законне та обгрунтоване судове рішення, так і на відповідача, який керуючись принципом диспозитивності і змагальності, має довести суду необгрунтованість пред'явлених позивачем вимог.

Інститут змагальних паперів у цивільному судочинстві введено порівняно недавно, однак його наукове вивчення не набуло поширеної векторності

у процесуальній науці. Слід зауважити, що запровадження обміну змагальними паперами в цивільному судочинстві та його детальна регламентація на нормативному рівні пропонувались вченими ще у 2009 році. Зокрема, Іванченко О. П. вбачала в цьому утвердженні ідеї справедливості змагального процесу, за якою сторонам повинно було б на законодавчому рівні заборонити посилаючись на обставини і докази, що не були викладені у змагальних документах (позовній заяві, запереченнях на позовну заяву) та ввести в ЦПК України норму, якою б подання сторонами доказів після завершення підготовки справи до судового розгляду обмежувалося б [1]. Однак, законодавець дослухався до поради вчених лише у 2017 році, запровадивши в новій редакції ЦПК України інститут заяв по суті справи (§ 1 глави 1 розділу III ЦПК України) та закріпивши у ч. 3 ст. 174 Кодексу норму, за якою підстави, час та черговість подання заяв по суті справи визначаються цим Кодексом або судом у передбачених цим Кодексом випадках [2].

Під процесом змагальних паперів М. М. Ясинюк розуміє обмін сторонами, третіми особами письмовими заявами, що за своєю юридичною суттю мають дві форми юридичної природи: 1) обмін письмовими заявами як процесуальна форма заочної змагальності сторін; 2) обмін письмовими заявами як один із способів доказування. В свою чергу, зміст першої форми полягає у тому, що за позицією вченого, законодавець узаконив процес послідовності змагальних форм в сучасному правосудді. Першою такою формою в змагальному процесі є його письмова форма, яка проявляється у підготовчому провадженні через обмін сторонами письмовими заявами (по дві заяви з боку кожної із сторін). В подальшому, такий процес змагальності переходить до усної форми і виражається в усному обгрунтуванні своєї позиції під час судового розгляду справи по суті. Друга форма юридичної природи процесу змагальних паперів полягає у тому, що обмін процесуальними заявами на стадії підготовчого провадження слугує способом впорядкування змісту доказової інформації [3, с. 128-129].

На доказовому значенні інституту змагальних паперів наголошує і Д. Московчук, проводячи в цій частині паралелі із цивільним процесом США, в якому за словами вченого «обмін змагальними паперами (у разі подачі позовної заяви позивачем, відповіді на позовну заяву (пояснень до відповіді) відповідачем, у разі порушення цивільної справи (pleadings) є першим етапом доказової діяльності сторін [4, с. 56].

На думку Т. М. Лежневої, підґрунтям обміну процесуальними документами є принцип змагальності у цивільному судочинстві, відповідно до якого «на сторони покладено обов'язок щодо доведення обставин, на які вони посилаються в обґрунтування своїх вимог та заперечень, причому сторонам забезпечуються рівні можливості для здійснення доказування, а на суд покладається обов'язок проявляти активність у сфері доказування лише у випадках, передбачених процесуальним законом [5, с. 134]. Така позиція підтримується і Верховним Судом, який неодноразово у своїх постановках відзначав: «Принцип змагальності у такому розумінні урівноважується з принципом диспозитивності та, що необхідно особливо підкреслити, – із принципом незалежності суду. Він знівельовує можливість суду втручатися у взаємовідносини сторін завдяки збору доказів самим судом» [6], [7], [8], [9], [10], [11].

В свою чергу, А. С. Цибуляк-Кустевич обмін процесуальними паперами вбачає як необхідну і невід'ємну складову процесу примирення сторін (в тому числі і за посередництва судді) чи врегулювання спору шляхом укладення мирової угоди. При цьому, обмін документами та доказами, на думку вченого, є передумовою будь-якого мирного процесу [12, с. 154].

В той же час, І. В. Андронов слушно зауважує про те, що ідеєю обміну заявами по суті справи, яка і закладена у змісті процесуального закону, є вирішення цивільного спору у письмовому провадженні на підставі цих процесуальних документів (виходячи з тієї інформації, що у них міститься, та доданих до них доказів) [13, с. 319].

Автори навчально-методичного посібника «Сучасні проблеми цивільного та цивільно-процесуального права (в частині цивільно-процесуального права)» (2023) метою «процедури обміну змагальними паперами» визначають «уточнення кола правових питань, винесених на судовий розгляд, і дає сторонам можливість поповнити доказовий матеріал із поданням других заяв по суті справи» [14, с. 62].

Таким чином, підсумовуючи розглянуті позиції вчених та висновок Верховного Суду, можна дійти до висновку, що інститут змагальних паперів у цивільному судочинстві у загально-правовому його значенні для науки та практики цивільного процесу слугує механізмом утвердження та забезпечення принципів змагальності, диспозитивності та незалежності суду під час доказової діяльності при вирішенні спору у суді загальної юрисдикції.

Практика показує, що чим глибше земельно-правова реформа з її ринковими принципами та правилами проникає в суспільні відносини, тим сильніше та стійкіше утверджується відчуття права приватної власності на землю в ментальності громадян. В свою чергу це формує необхідність забезпечення недоторканості землі від протиправних посягань, а у відносинах користування чужою земельною ділянкою невід'ємною складовою є дотримання принципу добросовісності у виконанні своїх обов'язків. Виникнення земельно-майнового спору в першу чергу пов'язане із усвідомленням особою того факту, що її права порушуються, не визнаються чи оспорується через фізичне посягання земельну ділянку як об'єкт нерухомого майна, чи юридичне посягання на право власності того, кому вона належить, або є невиконання контрагентом свої договірних зобов'язань у правовідносинах, об'єктом в яких є така земельна ділянка. Сьогодні Україна вступає у другу стадію земельної реформи, що асоціюється із розширенням можливостей купівлі-продажу земельних ділянок сільськогосподарського призначення, а це в свою чергу означає те, що предмет земельно-майнових спорів у майбутньому однозначно буде розширюватись, а його доказово-змістовна складова буде оновлюватись та поглиблюватись за рахунок уточнення змісту правочинів, спрямованих на набуття у власність землі.

Для того, щоб сформулювати складові змісту відзиву на позов, орієнтуючись на процесуальні вимоги до його змісту, викладені у ст. 178 ЦПК України, а також встановити його процесуальне значення у земельно-майновому спорі, слід спочатку визначити зміст позовної заяви у даній категорії справ, оскільки відзив можна умовно назвати «юридичним антагоністом» позову.

Так, частина 3 ст. 175 ЦПК України зазначає перелік складових, які обов'язково повинна містити позовна заява. Якщо проаналізувати вказані складові на предмет їх важливості для правильного вирішення спору, можна дійти висновку, що будь-яких позов має складатись із двох змістовно-інформаційних блоків:

1) відомостей та інформації, які для суду мають довідково-інформативне значення. До зазначеного блоку можна віднести інформацію щодо: назви суду, анкетних даних сторін, наявності у позивача зареєстрованого електронного кабінету, вжиття заходів досудового врегулювання спору, забезпечення доказів або позову, орієнтовного розрахунку суми судових витрат позивача та його влас-

ного підтвердження про неподання чи відсутність на розгляді будь-якого суду аналогічного позову. Вказані дані слугують засобом верифікації сторін спору, а також допомагають суду встановити алгоритм певних підготовчих та організаційних дій, вчинених позивачем та які передували його зверненню до суду. Відносно конкретного предмета спору така інформація має лише опосередковане значення, оскільки прямо не розкриває характеру спірних правовідносин.

В свою чергу, з метою захисту від пред'явленого позову відповідач у своєму відзиві має право звернути увагу на недоліки позовної заяви, зазначивши про відсутність необхідної інформації та необхідність у зв'язку з цим залишити позовну заяву без руху. Крім того, під час аналізу анкетних даних позивача може виявитись, що позов подано особою, яка не мала на це процесуальної дієздатності, або ж його було підписано особою, не уповноваженою на вчинення такої дії чи без вказівки її посадового становища. У випадку, якщо даний недолік залишиться поза увагою суду при відкритті провадження у справі, відповідач має право клопотати суду про застосування норми п. 1 ч. 4 ст. 158 ЦПК України та повернення позивачу його позовної заяви без розгляду. Зауважимо, що в судовій правозастосовчій практиці випадки підписання позовів земельно-майнового характеру за відсутності на це повноважень є непоодинокими. Як приклад, можна навести ухвалу Оржицького районного суду Полтавської області від 02 січня 2023 року у справі № 543/789/22, якою суд повернув позивачу СТОВ «ЛУКІМ Я» позовну заяву про скасування рішення про державну реєстрацію припинення права оренди, оскільки вона була підписана юрисконсультом позивача, не уповноваженим діяти від його імені відповідно до статуту [15].

2) відомостей та інформації, які мають безпосередньо доказове значення для ухвалення судом рішення. Серед таких даних процесуальне законодавство зобов'язує позивача зазначити зокрема:

а) ціну позову, якщо позов підлягає грошовій оцінці, а також обґрунтований розрахунок сум, що стягуються чи оспорується, якщо позов стосується періодичних платежів. Конкретна грошова сума є математичним відображенням конкретних майнових претензій позивача до відповідача, а тому вона обов'язково має бути обґрунтованою та доведеною доказами. Разом з тим, у відзиві на позов відповідач може обґрунтувати як помилковість зазначеної у позові суми, посилаючись на некоректність вихідних даних, застосованих

у розрахунку, неправильність алгоритму самого розрахунку або ж наявність у ньому математичних помилок, так і навести власний альтернативний розрахунок ціни позову. Останнє може сформулювати у суду переконання щодо часткового визнання відповідачем позовних вимог, незважаючи на відсутність прямої вказівки про це у відзиві. Однак, в такій ситуації вбачається, що суду слід керуватись висновками Верховного Суду, наведеними у його постанові від 25 січня 2023 року у справі № 675/2136/19, предметом якої було визнання договору оренди земельної ділянки недійсним та скасування його державної реєстрації. Роз'яснюючи правильність застосування інституту визнання позову Суд зауважив, що для задоволення позову через визнання позову відповідачем повна існувати сукупність наступних умов: визнання усіма учасниками справи обставин, що мають значення для вирішення спору та не підлягають доказуванню відповідно до частини першої статті 82 ЦПК України; відсутності в суду обґрунтованого сумніву щодо достовірності цих обставин; якщо таке визнання відповідачем позову не суперечить закону та/або не порушує права, свободи чи інтереси інших осіб [16].

б) зміст позовних вимог, до якого законодавець відносить: спосіб (способи) захисту прав або інтересів, передбачений законом чи договором, або інший спосіб (способи) захисту прав та інтересів, який не суперечить закону і який позивач просить суд визначити у рішенні. Застосування конкретного способу захисту порушеного, невизнаного або оспорюваного права позивача серед різноманіття інших передбачених чинним матеріальним законодавством правових способів, також підлягає доведенню в судовому засіданні, оскільки кінцевою метою цивільного судочинства є ефективний захист, застосування якого здійснюється із дотриманням принципів диспозитивності та пропорційності. Зокрема, захист земельно-майнових прав, може бути здійснено як за допомогою способів, визначених у ч. 2 ст. 16 ЦК України, так і шляхом застосування заходів, визначених у ч. 3 ст. 152 ЗК України. В той же час, при обранні конкретного способу позивач у позовній заяві повинен обґрунтувати механізм відновлення його порушеного, невизначеного чи оспорюваного майнового права та довести, що обраний ним зміст позовних вимог відповідатиме характеру спірних правовідносин, слугуватиме справедливою сатисфакцією за допущене відповідачем порушення та при цьому – буде співмірним із завданою позивачу шкодою або ж іншими негативними наслід-

ками, що настали в земельно-майнових правовідносинах. У випадку, якщо відповідачів у позову зазначено декілька, позивач має обґрунтувати свої претензії до кожного з них окремо і в такому разі відносно різних відповідачів можуть застосовуватись різні юридичні механізми впливу.

Разом з тим, з метою захисту від безпідставного позову, у відзиві відповідач має аргументувати невірність обраного позивачем способу чи способів захисту його прав, посилаючись на його (їх) неефективність, суперечливість закону або взагалі – відсутність у правовій системі держави. Так, у цивільній справі про визнання недійсним рішення та скасування реєстрації права власності на земельну ділянку, розглянутій 12 жовтня 2022 року Берегівським районним судом Закарпатської області, суд зробив висновок про те, що позивачем-прокурором було обрано неналежний спосіб захисту земельно-майнових прав держави в особі Головного управління Держгеокадастру у Закарпатській області, оскільки «пред'явлення власником нерухомого майна вимоги про скасування рішень, записів про державну реєстрацію права власності на це майно за незаконним володільцем не є необхідним для ефективного відновлення його права» [17].

в) фактичні обставини, якими обґрунтовуються позовні вимоги позивача із зазначенням конкретних доказів, якими такі обставини підтверджуються. Дійсні обставини правовідносин між сторонами справи можуть не доводитись лише у тому випадку, якщо вони відповідають двом критеріям безспірності: визнаються всіма сторонами спору і законодавством не передбачено документального способу їх підтвердження. До таких обставин у земельно-майнових спорах належить, наприклад, встановлений між сторонами в усному порядку та існуючий протягом тривалого періоду порядок фактичного користування земельною ділянкою. В свою чергу, незалежно від повідомленого відповідачем визнання, за відсутності представлення суду відповідних правовстановлюючих документів не можуть вважатись встановленими факти: наявності права власності на спірну земельну ділянку, майнові права на яку було порушено, невизнано чи оспорено; існування певних грошових зобов'язань у користувача земельною ділянкою перед її власником; існування правовідносин сервітуту, суперфіцію чи емфітевзису тощо. Ґрунтується така неможливість на імперативному правилі, встановленому у ч. 2 ст. 78 ЦПК України, за яким обставини справи, які за законом мають бути підтверджені певними засобами дока-

зування, не можуть підтверджуватись іншими засобами доказування.

Вбачається, що у позовній заяві щодо вирішення земельно-майнового спору, обов'язково повинна зазначатись детальна інформація про земельну ділянку, щодо якої між сторонами і виникла майнова суперечка: її розміри, конфігурація, адреса розташування та кадастровий номер (за наявності). Обов'язковою є вказівка і правового статусу такої земельної ділянки із зазначенням її конкретного власника (власників) та конкретного права позивача, яке порушується, не визнається або оспорується. Відсутність вказаної інформації, або вказівка приблизних, неточних даних, на нашу думку, свідчить про безпідставність ініційованого позивачем спору, оскільки майновий об'єкт є завжди конкретною річчю з визначеними щодо неї майновими правами і не може існувати умовно чи приблизно.

Відзив відповідача в цій частині, навпаки, має містити детальний опис спростування наведених у позові обставин, або ж тлумачення їх в іншому логічно-смысловому ключі, аніж зазначив позивач. Невід'ємною частиною відзиву у цьому зв'язку є докази, якими відповідач обґрунтовує свої заперечення проти фактів і обставин, на існуванні яких наполягає позивач. Відповідач може і не мати письмових, речових або електронних доказів, однак бути обізнаних про їх існування та зміст. В такому випадку відзив обов'язково має містити посилання на такі докази з доданим клопотанням про їх витребування або ж забезпечення. Даний аспект є надзвичайно важливим в аспекті захисту прав відповідача від протиправних посягань позивача, оскільки рішення суду, ухвалене з необґрунтованою відмовою у прийнятті доказів чи безпідставною відмовою у їх витребуванні не може вважатись законним і обґрунтованим та може бути скасоване судом апеляційної інстанції.

г) перелік доказів, які додаються до позовної заяви із вказівкою про місцезнаходження оригіналів документів, а також із повідомленням про неможливість подання позивачем певного документу за його відсутності. Доказове значення даної складової позовної заяви базується на нормі ч. 2 ст. 83 ЦПК України, згідно з якою позивач і особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, повинні подати всі наявні у них докази одночасно із поданням (направленням) позовної заяви. В свою чергу, за ч. 8 ст. 83 ЦПК України, докази, не подані у встановлений законом або судом строк, до розгляду судом не приймаються, крім випадку, коли

особа, яка їх подає, обґрунтувала неможливість їх подання у вказаний строк з причин, що не залежали від неї. Отже, результат доказування певних фактів чи обставин у земельно-майновому спорі, може залежати не лише від змісту поданих позивачем документів, але і від неподання ним певних письмових, речових або електронних доказів та позбавлення в подальшому можливості виправити вказаний недолік через відсутність об'єктивних підстав невиконання позивачем вимог п. 8 ч. 3 ст. 175 ЦПК України.

Таким чином, можна прийти до висновку, що зміст відзиву на позов у земельно-майновому спорі формується у першу чергу в залежності від: а) конкретного предмету заявлено земельно-майнового спору; б) обставин, викладених позивачем у його позовній заяві; в) доказів, наданих позивачем у додатках до позову; г) доказів, наявних у відповідача або у інших осіб, які не є стороною спору, однак зміст яких відповідачу достовірно відомий.

Слід зауважити, що сама по собі відсутність у справі відзиву відповідача на позов через його неподання, не може слугувати достатньою і вичерпною підставою до задоволення позовних вимог у повному обсязі чи частково, оскільки останнє залежить в першу чергу від обґрунтованості заявленої майнової претензії у земельному спорі. Суд не може визнати певний факт або обставину, на існуванні яких наполягає позивач, не підкріплюючи при цьому свої твердження відповідними доказами.

Такий принцип підтримується Верховним Судом, зокрема, при перегляді у касаційному порядку справ, предметом у яких був земельно-майнових спір. Зокрема, в постанові від 03 травня 2022 року у справі № 278/3426/18 (про скасування рішення про державну реєстрацію права власності на земельну ділянку та витребування земельної ділянки), Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду зазначив, що принцип змагальності «не створює для суду обов'язок вважати доведеною та встановленою обставину, про яку стверджує сторона. Таку обставину треба доказувати таким чином, аби реалізувати стандарт більшої переконливості, за яким висновок про існування стверджуваної обставини з урахуванням поданих доказів видається вірогіднішим, ніж протилежний. Тобто певна обставина не може вважатися доведеною, доки інша сторона її не спростує (концепція негативного доказу), оскільки за такого підходу принцип змагальності втрачає сенс» [18].

Водночас, з аналізу ряду процесуальних норм ЦПК України вбачається, що неподання відзиву на

позов є перешкодою, яку відповідач створює собі самому у майбутньому процесі доказування обґрунтованості своїх заперечень проти вимог позивача. Зокрема, за ч. 3 ст. 83 ЦПК України зобов'язаний подати суду докази разом з поданням відзиву, а в силу п. 6 ч. 3 ст. 178 ЦПК України, відзив повинен містити перелік документів та інших доказів, що додаються до відзиву, та зазначення документів і доказів, які не можуть бути подані разом із відзивом, із зазначенням причин їх неподання. Згідно ж ч. 4 ст. 83 ЦПК України, якщо доказ не може бути поданий у встановлений законом строк з об'єктивних причин, учасник справи повинен про це письмово повідомити суд та зазначити: доказ, який не може бути подано; причини, з яких доказ не може бути подано у зазначений строк; докази, які підтверджують, що особа здійснила всі залежні від неї дії, спрямовані на отримання вказаного доказу.

Тобто цивільне процесуальне значення відзиву в даному випадку полягає у тому, що ця заява по суті спору, будучи письмовим підтвердженням правової позиції відповідача у спорі, одночасно слугує і відправною точкою процесу доказування для останнього, адже можливість подання відповідачем будь-яких доказів без попереднього чи одночасного подання відзиву, процесуальним законом не передбачена. З цього умовиводу вбачається логічним наступний висновок: у разі неподання відповідачем відзиву на позов у визначених ухвалою суду строк та подання, натомість, клопотання про приєднання до справи певних доказів, суд має повне право відхилити таке клопотання з підстав порушення відповідачем норми ч. 3 ст. 83 ЦПК України. При цьому, ступінь обґрунтованості такого клопотання значення не має, зважаючи на норму ч. 1 ст. 174 ЦПК України, згідно з якою у позовному провадженні вимоги, заперечення, аргументи, пояснення та міркування щодо предмета спору викладаються учасниками справи виключно у заявах по суті справи, визначених даним Кодексом.

Висновки. Відзив на позов у земельно-майновому спорі є змагальним папером по суті спору, якому притаманні функції процесуального засобу захисту відповідача від необґрунтованих позовних вимог. За своєю процесуальною природою відзив є одночасно письмовим підтвердженням правової позиції відповідача у земельно-майновому спорі та відправною точкою процесу доказування для сторони, до якої пред'явлено позов. Водночас, відсутність у справі відзиву на позов не може слугувати підставою для позбавлення суд обов'язку безпосередньо дослідити обставини спору та зробити висновки про обґрунтованість позовних вимог.

Список літератури:

1. Іванченко О. П. До питання про обмін змагальними паперами та розкриття доказів у цивільному процесі України. *Науковий потенціал сучасної юриспруденції*: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Тернопіль, 15 грудня 2009). Тернопіль, 2009. Ч. 3. 106 с. URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=577 (дата звернення: 01.02.2024).
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 01.02.2024).
3. Теорія доказового права: науково-практичний посібник (монографія); за заг. ред. д.ю.н., проф., акад. Академії наук Вищої школи України М. М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. 426 с.
4. Московчук Д. Порівняльний аналіз законодавства України та країн англосаксонської правової системи щодо подання доказів у цивільному процесі. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 55–59.
5. Лежнева Т. М. Поняття та елементи принципу змагальності в цивільному процесі. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 126–136.
6. Постанова Верховного Суду від 23 травня 2018 року у справі № 242/1813/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74342376> (дата звернення: 02.02.2024).
7. Постанова Верховного Суду від 15 травня 2019 року у справі № 202/6309/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81908428> (дата звернення: 02.02.2024).
8. Постанова Верховного Суду від 27 січня 2020 року у справі № 372/165/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87297925> (дата звернення: 02.02.2024).
9. Постанова Верховного Суду від 17 лютого 2021 року у справі № 712/4227/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95110992> (дата звернення: 02.02.2024).
10. Постанова Верховного Суду від 13 квітня 2022 року у справі № 739/188/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104086016> (дата звернення: 02.02.2024).
11. Постанова Верховного Суду від 23 серпня 2023 року у справі № 604/997/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112992716> (дата звернення: 02.02.2024).
12. Цибуляк-Кустевич А. С. Перспективи впровадження інституту примирення і цивільному судочинстві України. С. 152–157. Провадження у справі до судового розгляду : хрестоматія (галузь знань 0304 «Право», освітньо-кваліфікаційний рівень «Магістр», спеціальність 8.03040101 «Правознавство») для студентів V курсу факультету № 4 ; уклад.: В. В. Комаров, К. В. Гусаров, А. Ю. Каламайко. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2013. – 515 с.
13. Андронов І. В. Письмове провадження в цивільному процесі. Правове життя сучасної України : у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) ; відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса : Гельветика, 2020. Т. 2. С. 317–320.
14. Голубева Н., Бут І., Полуніна О., Полюк Ю., Цал-Цалко Ю. Сучасні проблеми цивільного та цивільно-процесуального права (в частині цивільно-процесуального права) : навч.-метод. посіб. [Електронне видання] ; Н. Голубева, І. Бут, О. Полуніна, Ю. Полюк, Ю. Цал-Цалко ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2023. 190 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/26554> (дата звернення: 02.02.2024).
15. Ухвала Оржицького районного суду Полтавської області від 02 січня 2023 року у справі № 543/789/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108216487> (дата звернення: 22.02.2024).
16. Постанова Верховного Суду від 25 січня 2023 року у справі № 675/2136/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108893058> (дата звернення: 22.02.2024).
17. Рішення Берегівського районного суду Закарпатської області від 12 жовтня 2022 року у справі № 297/2047/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107213989> (дата звернення: 22.02.2024).
18. Постанова Верховного Суду від 05 вересня 2022 року у справі № 317/294/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106052951> (дата звернення: 22.02.2024).

Khominich M.S. THE DEFENSE AS A PROCEDURAL MEANS OF PROTECT OF THE DEFENDANT IN LAND AND PROPERTY DISPUTES THAT ARE SUBJECT TO COURTS OF GENERAL JURISDICTION

The article examines the grounds for filing a lawsuit in land and property disputes and its substantive and legal essence. At the same time, the author characterized the two original procedural documents in any land and property dispute, namely, the claim and the defence, the process of exchange of which is regulated in detail by civil procedural legislation. The author justifies that the lawsuit and response can be attributed to the category of adversarial procedural papers, which serve as a starting point in the evidentiary process for each of the parties. It has been proven that land and property disputes do not arise without reason, as they are always connected with the non-fulfillment of certain obligations by one or the other party.

The work draws attention to the fact that the mere filing of a lawsuit by a person in court does not mean the mandatory satisfaction of his claims, since the plaintiff may incorrectly interpret both the nature of the disputed legal relationship or the provisions of the relevant contract, as well as the rules of law and incorrectly interpret the conclusions of the judicial law enforcement agency. practices and certain legal positions developed by courts in similar legal relationships. The defendant, in order to defend against the claim filed against him, has the right in his response to subject to legal criticism both the behavior of the plaintiff himself in disputed legal relations, and his legal position, often justifying the legality of his actions.

The author draws attention to the fact that the absence of a response to the lawsuit does not mean the defendant's automatic agreement with the claims presented to him and, in turn, cannot serve as a procedural fact of recognition of the claims in part or in full. Regardless of whether the defendant exercised his procedural right to file a response to the lawsuit, the court must necessarily investigate the circumstances stated in the lawsuit, the evidence provided by the plaintiff, determine the presence of disputed facts and circumstances and separate them from those in which there is no dispute. The article analyzes in detail the regulatory requirements for the content of the statement of claim in the land and property dispute and discloses the possibilities of the defendant regarding the content of the response to the claim in the context of the defense against the brought claim.

Key words: *civil proceedings, law enforcement practice, evidence, lawsuit, plaintiff, adversarial papers, evidence.*